

มติชน สุดสัปดาห์

Matichon Weekend
Circulation: 500,000
Ad Rate: 481

Section: First Section/-

วันที่: ศุกร์ 12 - พุธสัปดาห์ 18 มกราคม 2567

ปีที่: 44

ฉบับที่: 2265

หน้า: 89(เต็มหน้า)

Col.Inch: 97.32 Ad Value: 46,810.92 PRValue (x3): 140,432.76

ศิลปิน: สีสี่

คอลัมน์: Agora: อุปมาเรื่องรัฐนาวาของเพลโต

อุปมาเรื่องรัฐนาวาของเพลโต

Agora

กฤตภาค ศักดิ์ฐานนท์
วิทยาลัยสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

www.facebook.com/bintokrit

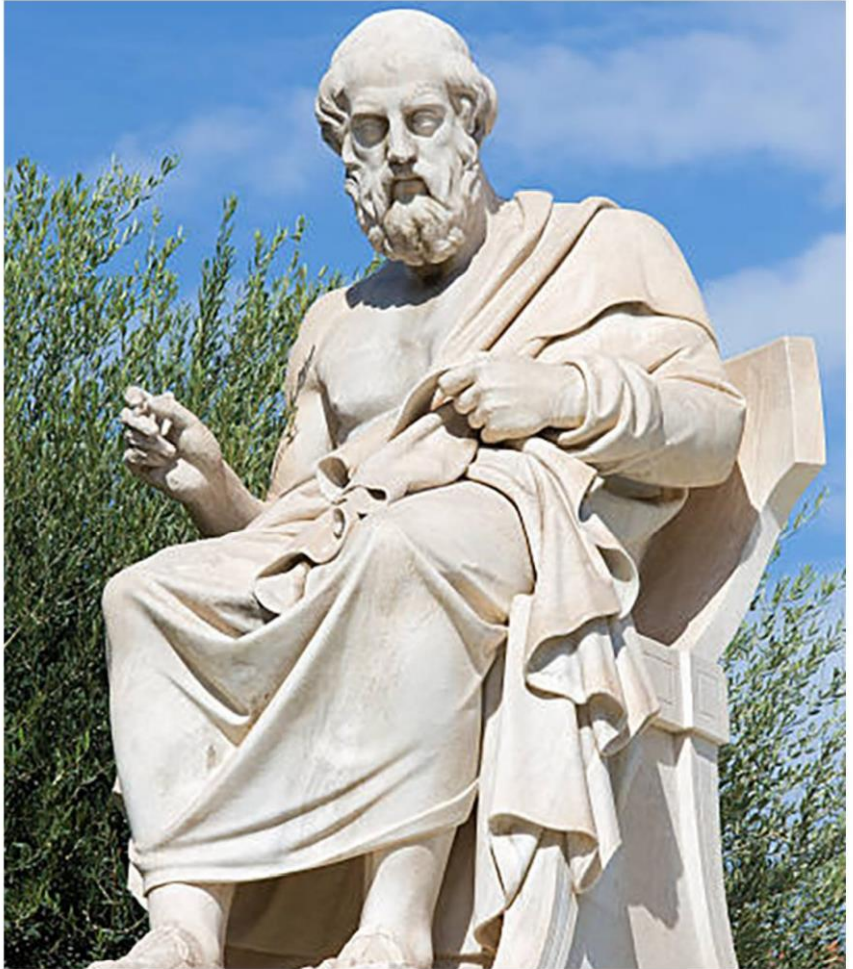
“รัฐนาวา” เป็นคำเรียกขาน “รัฐบาล” ที่คนไทยส่วนใหญ่คุ้นเคยกันดี พอกล่าวถึงคำนี้เมื่อใดก็มักเข้าใจว่าหมายถึงรัฐบาลชุดหนึ่งซึ่งเห็นหน้ากันไป “คณะรัฐมนตรี” และบางทีอาจกินความไปถึงพรรคการเมืองรัฐบาลทั้งหมดก็ได้ ไม่มีใครทราบที่มาของคำนี้อย่างแน่ชัด แต่เป็นไปได้ว่าอาจมาจากคำว่า “Ship of State” ซึ่งเป็นแนวคิดของเพลโต (Plato) นักปรัชญากรีกผู้โด่งดังแห่งยุคโบราณ โดยปรากฏอยู่ในงานปรัชญาการเมืองชิ้นสำคัญของเขาเรื่อง “Republic” ที่มีชื่อภาษาไทยตามสำนวนแปลจากภาษาอังกฤษของ “ปริชา ช้างขวัญยืน” ว่า “อุดมรัฐ” หรือทับศัพท์ตรงตัวว่า “รีพับลิก” ตามสำนวนแปลจากภาษากรีกของ “เว็ส โปธาธาติก”

“เพลโต” ศิษย์เอกของ “โสกราตีส” (Socrates) ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ใน Republic ออกมาในรูปบทสนทนาระหว่างโสกราตีสกับผู้คนต่างๆ โดยแบ่งเป็น 10 บทต่อเนื่องกัน แต่ใช้คำว่า “เล่ม” แทนคำว่า “บท” เนื่องจากต้นทางในภาษาอังกฤษใช้คำว่า book ไม่ใช่คำว่า chapter

อันที่จริงแล้วการเปรียบเปรยรัฐบาลว่าเป็นเสมือนเรือลำหนึ่งนั้นเริ่มมาตั้งแต่ก่อนเพลโตแล้ว เพลโตจึงไม่ใช่คนแรกที่ใช้และไม่ได้ริเริ่มประดิษฐ์คำนี้ขึ้น

แต่ความคิดนี้ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากจากการเปรียบเทียบของเพลโตใน Republic เล่ม 6 ช่วง 488b-489a ตามสำนวนแปลของเว็ส ดังนี้

“ลองจินตนาการว่าถ้าเหตุการณ์ดังต่อไปนี้เกิดขึ้นบนเรือเดินสมุทรลำหนึ่งหรือหลายๆ ลำจะเป็นอย่างไร สมมุติมีเจ้าของเรือคนหนึ่ง ร่างสูงใหญ่และแข็งแรงกว่าลูกเรือทุกคนบนเรือ ทว่า เขากลับเป็นคนหูตึงและสายตาค่อนข้างสั้น นอกจากนั้น ความรอบรู้ด้านการเดินเรือของ

เขายังอยู่ในระดับพอๆ กับลูกเรือคนอื่นๆ ลูกเรือทั้งหลายจึงมักทะเลาะกันเรื่องการคุมเรือ โดยแต่ละคนต่างก็เห็นว่าตนเองนั้นสมควรได้เป็นต้นทวน ทั้งๆ ที่ไม่มีใครเคยเรียนศิลปะการเดินเรือมาสักคน ไม่มีใครบอกได้ว่าอาจารย์ของตนเองเป็นใคร หรือตนเองไปเรียนมาตอนไหน นอกจากนั้นพวกเขายังอ้างอีกว่าเป็นสิ่งที่สอนกันไม่ได้ ซ้ำยังพร้อมจะฉีกร่างของใครก็ตามที่กล้าเอ่ยปากแย้งว่ามันสอนได้อีกด้วย”

เรื่องราวนี้กล่าวถึงเรือซึ่งมีผู้คนอยู่มากมาย แต่ผู้นำในเรือไม่ค่อยมีความรู้เรื่องการเดินเรือและมีความซบเซาอื่นๆ ที่ไม่เหมาะกับหน้าที่ควบคุมเรือ เช่น มีศักยภาพทางกายบางอย่างที่ดีกว่าคนอื่น แต่ก็ยังเป็นลักษณะที่ไม่ได้เกื้อหนุนการเดินเรือ ส่วนคุณสมบัติที่จำเป็นต้องใช้เดินเรือกลับด้อยกว่าคนอื่น โดยรวมแล้วเขาจึงมีคุณภาพพอๆ กับคนทั่วไปซึ่งก็ไม่ได้มีความรู้ความชำนาญในการเดินเรือเช่นกัน

ผลที่ตามมาคือทุกคนเชื่อว่าตนเองถูกโดยไม่มีใครฟังใคร
เรื่องราวต่อมาก็คือ

“ทุกๆ คนมักกรูกันเข้าไปท้อมล้อมตัวเจ้าของเรืออยู่เสมอเพื่อร้องขอ และยินดีทำทุกอย่างเพื่อให้เขายอมยกหน้าที่ต้นทวนให้แก่ตน บางครั้งบางครั้งมีคนบางคนโน้มน้าวได้สำเร็จ แต่ฝ่ายล้มเหลวก็มักจะฆ่าอีกฝ่ายทิ้งเสียหรือไม่ก็จับพวกเขาโยนออกจากเรือไป จากนั้นก็จะทำการกล่อมเจ้าของเรือผู้สูงส่ง โดยใช้ยานอนหลับบ้าง ใช้เหล้าองุ่นบ้าง หรือใช้สิ่งต่างๆ อีกมากมาย จนพวกเขาได้ขึ้นปกครองเรือลำนั้น พวกเขาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทุกอย่างในเรือ ดื่มกินกันจนเกลี้ยงและเดินเรือเหมือนอย่างที่เราู้กันว่าคนประเภทนี้น่าจะเดินเรือกันอย่างไร”
จะเห็นได้ว่าแม้คนบนเรือไม่มีความรู้เรื่องการเดินเรือผู้ก็ตาม แต่พวกเขากลับกระหายที่จะ

มติชน สุดสัปดาห์

Matichon Weekend
Circulation: 500,000
Ad Rate: 481

Section: First Section/-

วันที่: ศุกร์ 12 - พุธสัปดาห์ 18 มกราคม 2567

ปีที่: 44

ฉบับที่: 2265

หน้า: 89(เต็มหน้า)

Col.Inch: 97.32 Ad Value: 46,810.92 PRValue (x3): 140,432.76

ศิลป์: สีสี่

คอลัมน์: Agora: อุปมาเรื่องรัฐนาวาของเพลโต

ควบคุมเรือตามความคิดของตนและพยายามมีบทบาทนำ ทำให้ใช้สารพัดวิธีตะเกียกตะกายไปสู่ตำแหน่งนั้น อาจใช้ศิลปะการพูดเพื่อเอาชนะใจ แต่ก็ถูกคนอื่นขับไล่เพื่อแย่งอำนาจในเวลาต่อมา พอคนเก่าหายไปคนใหม่ก็ใช้วิธีต่างๆ ในการเข้าสู่ตำแหน่งเช่นกัน แต่ไม่ว่าใครได้อำนาจไปก็ จะใช้อย่างสะเปะสะปะตามใจ

นอกจากนี้ ยังหลงตัวเองเพราะขาดความรู้ที่แท้จริงและการยกย่องสรรเสริญคนประเภทเดียวกัน ขณะที่คนมีความรู้ความชำนาญจริงๆ กลับไม่ได้รับการชื่นชม เพราะคนไม่มีความรู้ย่อมมองไม่เห็นคุณค่าของความรู้ที่ตนไม่มีหรือไม่รู้จักนั่นเอง

ดังที่กล่าวไว้ว่า

“นอกจากนี้ พวกเขายังพากันใช้คำเรียก เช่น นักเดินทะเลผู้ชำนาญ ต้นหน หรือผู้รอบรู้เรื่องเรือเดินสมุทร เพื่อสรรเสริญผู้มีความเก่งกาจ รู้วิธียึดอำนาจปกครองเรือ ไม่ว่าจะด้วยการพูดจาโน้มน้าว หรือด้วยการใช้กำลังบังคับ เจ้าของเรือก็ตาม ส่วนคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ประเภทเดียวกับตนก็จะถูกประณามว่าไร้ประโยชน์ อนิจจา คนเหล่านี้ไม่รู้หรือว่าต้นหนอันจริงแท้ นั้น จำเป็นจะต้องไล่ไล่ต่อเดือนปี ฤดูกาล ท้องฟ้า ดวงดาว สายลม และทุกสิ่งซึ่งศิลปะแขนงดังกล่าวได้กำหนดเอาไว้ ผู้ชำนาญด้านการปกครองเรือจะต้องเคยได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้มาก่อน กระนั้น พวกเขาก็ยังไม่เชื่อว่าจะมีศิลปะแขนงใดช่วยให้ตนถือครองพังกาได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากคนอื่นๆ ก่อน และศิลปะดังกล่าวก็ต้องฝึกฝนควบคู่ไปกับศิลปะของต้นหนได้อีกด้วย”

“ดังนั้น ขณะเหตุโกลาหลเหล่านี้กำลังเกิดขึ้น เจ้าเรือหรือไม่ว่าต้นหนอันจริงแท้ นั้น ก็คือผู้ถูกเรียกว่านักดูดาว ผู้ซึ่งคนอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้เดินเรือลำนั้นเห็นว่าเป็นเพียงนักพาล่ามไร้สาระ และไร้ประโยชน์ต่อพวกเขา นั่นเอง”

บเพลโตคิดว่าผู้ปกครองไม่ต่างอะไรกับผู้นำในการเดินเรือที่ต้องอาศัยทักษะหรือความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจึงจะทำให้ถูกต้อง การเดินเรือเป็นศาสตร์ที่ต้องฝึกฝนจนชำนาญ ฉะนั้น การปกครองก็ฉนั้น ผู้ปกครองจึงต้องมีความสามารถทางการปกครองและผ่านการศึกษาเรียนรู้ในศาสตร์การปกครองมาแล้ว

ด้วยเหตุนี้จึงมีเฉพาะบางคนที่มีความสามารถเป็นผู้ปกครอง ไม่ใช่ใครๆ ก็เป็นได้ เขาเห็นว่าผู้ปกครองที่ถูกต้องเหมาะสมคือคนส่วนน้อยที่เรียกว่า “ราชาปราชญ์” (philosopher king) เป็นนักปรัชญาที่รู้ “ความจริงแท้” (reality) และมีศักยภาพในการเห็นคุณค่าและผลประโยชน์ที่แท้จริงของรัฐ

ในขณะที่คนส่วนใหญ่ไม่รู้ ภูมิปัญญาของราชาปราชญ์นี้เป็นความจริงที่รันดร์ที่ไม่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ต่างกับคนหมู่มากที่มีเพียงแค่ความเห็นไปต่างๆ นานาเท่านั้น

เพลโตระบุถึง “นักดูดาว” ซึ่งเป็นผู้เดียวในเรื่องที่รู้เรื่องดาราศาสตร์ วิชาดูดาวนี้เป็นความรู้ที่จำเป็นต่อการบ่งบอกทิศทางและควบคุมการเดินเรือ ทว่า กลับไม่มีใครมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของนักดูดาว เพราะคนบนเรือไม่มีความรู้ที่แท้จริงว่าการเดินเรือต้องอาศัยภูมิปัญญาใดบ้าง

เมื่อปล่อยให้เรือล่องไปภายใต้การนำของ คนหมู่มากที่ปราศจากความรู้ ชะตากรรมของเรือย่อมเดินไปสู่หายนะและความล้มเหลวในที่สุด

รัฐนาวาเป็นอุปมาที่เพลโตใช้โจมตีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทักษะเช่นนี้ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏให้เห็น การแบ่งแยกชนชั้นและดูหมิ่นดูแคลนการเลือกตั้งจากคนบางกลุ่มที่คิดว่าตนเองเหนือกว่า ตัวอย่างเช่น คนที่มีการศึกษาสูงกว่าเหยียดชาวบ้านหรือคนที่มีการศึกษาน้อยกว่าว่าโง่และไม่ควรมีสิทธิ

เลือกตั้ง ทักษะเช่นนี้นำไปสู่การปฏิเสธระบอบประชาธิปไตยและไม่ยอมรับรัฐบาลจากพรรคที่ได้รับชัยชนะ

แต่อุปมาเรื่องรัฐนาวานี้ใช้ไม่ได้ผลกับประเทศที่ประชาธิปไตยลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงแล้ว ด้วยหลายเหตุผล เช่น ประชาธิปไตยแบบอเมริกันนั้นไม่เหมือนกับประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคือเสรีประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบอเมริกันเป็นแบบทางตรงที่มีเฉพาะคนกลุ่มหนึ่งใน “นคร” (polis) เท่านั้นที่มีส่วนร่วมและยึดแต่เสียงส่วนใหญ่ คือนับเพียงปริมาณโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง รวมทั้งไม่มีหลักการกันลิทธิขั้นพื้นฐานและเสรีภาพของปัจเจกชนแบบในสมัยปัจจุบันด้วย

ที่สำคัญก็คือประชาธิปไตยสมัยใหม่นั้น รัฐบาลคือผู้ตอบสนองความต้องการของประชาชน และมีหน้าที่ปกป้องรักษาสิทธิเสรีภาพของพลเมืองในรัฐ ดังนั้น แม้ผู้ปกครองจำเป็นจะต้องมีความรู้ความสามารถอยู่มากก็ตาม แต่เป็นความรู้ทั่วไปที่ใครก็เรียนรู้และพัฒนาได้ ไม่ใช่ทักษะเฉพาะที่มีเพียงแต่นักปรัชญาเท่านั้นที่รู้ ยังไม่นับเหตุผลอื่นๆ อีก เช่น ความจริงแท้เป็นนิรันดร์แบบที่เพลโตเชื่อนั้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ต่อให้พิสูจน์ได้ก็ตอบไม่ได้ว่าคุณดีว่าทำไม่ชีวิตของทุกคนจึงจำเป็นต้องมุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น ●

มติชน สุดสัปดาห์

Matchon Weekend
Circulation: 500,000
Ad Rate: 481

Section: First Section/-

วันที่: ศุกร์ 12 - พุธสัปดาห์ 18 มกราคม 2567

ปีที่: 44

ฉบับที่: 2265

หน้า: 33(เต็มหน้า)

Col.Inch: 103.12 Ad Value: 49,600.72 PRValue (x3): 148,802.16

ศิลปิน: สีสี่

คอลัมน์: พื้นที่ระหว่างบรรทัด: Green Gentrification ข้อพึงระวังต่อการ...

พื้นที่ระหว่างบรรทัด
ชาติรี ประทีปนันทการ

Green Gentrification

ข้อพึงระวังต่อการพัฒนาเมืองกรุงเทพฯ (จบ)

Green Gentrification เกิดขึ้นแล้วในพื้นที่
เมืองกรุงเทพฯ หรือไม่?

เป็นคำถามที่คงตอบได้ยาก ณ ปัจจุบัน อันเนื่องมาจากความขาดแคลนงานวิจัยที่ศึกษาผลกระทบของการสร้างพื้นที่สีเขียวที่มีต่ออัตราส่วนการถูก displacement ของคนที่เคยอยู่อาศัยดั้งเดิมในบริเวณพื้นที่โดยรอบที่มีการสร้างพื้นที่สีเขียว ซึ่งแตกต่างอย่างมากจากในยุโรปและอเมริกาที่มีงานศึกษาด้านนี้ไม่น้อย เช่นกรณี The High Line ที่ได้กล่าวไปในสัปดาห์ก่อน

ในบริบทแบบสังคมไทย เราแทบไม่รู้เลยว่า หลังการสร้างพื้นที่สีเขียวแล้ว ราคาที่ดินในบริเวณโดยรอบถึงตัวสูงชันเท่าไร มีใครบ้างที่ได้รับผลกระทบเชิงลบ ใครบ้างต้องย้ายออกจากพื้นที่เพราะราคาเช่าที่เพิ่มสูงขึ้น มีอาชีพตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากหมู่บ้านอะไรบ้างที่ต้องสูญหายไป ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม แม้เราจะขาดงานศึกษาที่มากเพียงพอในประเด็นนี้ แต่สิ่งที่มองเห็นอย่างชัดเจนคือ การสร้างพื้นที่สีเขียว ในหลายกรณีเกิดขึ้นจากการไล่รื้อย่านคนที่มีรายได้น้อยหรือชุมชนเก่าแก่ที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากมายอะไรนัก

กรณีคลาสสิกที่สุดที่ผมเคยพูดไว้หลายที่แล้ว แต่ก็ยังอยากพูดถึงอยู่เสมอก็คือ การไล่รื้อชุมชนบ่อมมหากาฬที่มีผู้อยู่อาศัยมากกว่า 50 หลังคาเรือน (มีคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราว 200 คน) เพื่อสร้างเป็นส่วนสาธารณะ

ด้วยมภาคคิดว่าด้วยความดีงามไร้ที่ติของสวนสาธารณะ ได้ส่งผลทำให้ชุมชนเก่าแก่แห่งนี้ที่สามารถสืบย้อนกลับไปได้ไกลได้ถึงต้นรัตนโกสินทร์ เต็มไปด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจรายแคบๆ และวัฒนธรรมนอกกระแสชนชั้นกลาง ไม่ว่าจะเป็น เลี้ยงนกเขา ชนไก่ หลอมทอง บันทวนทุยี่ ชายดอกไม้ไฟ ถูกทำลายลงไปจนหมดสิ้น โดยสิ่งที่ได้มาแทนที่ คือ สนามหญ้าสีเขียวและทางเดินเท้าสำหรับเดินหรือปั่นจักรยาน ซึ่งแทบไม่มีคนเข้าใช้งานเลยในวิถีชีวิตประจำวัน ความคึกคักของผู้คน หากจะมี ก็เป็นเพียงแค่ช่วงเวลาสั้นๆ ที่เกิดจากอีเวนต์ชั่วคราวครั้งคราว เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง และ Bangkok Design Week ซึ่งแม้จะดี แต่ก็เทียบคุณค่าและความยั่งยืนไม่ได้เลยกับสิ่งที่จะต้องเสียไป

สวนดอกไม้พร้อมสิ่งก่อสร้างชั่วคราวประกอบการถ่ายรูปในพื้นที่สวนสาธารณะบ่อมมหากาฬซึ่งเคยเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีผู้อยู่อาศัยมากกว่า 200 คน (ที่มาภาพ : เพจ Matchon Academy)

พื้นที่บริเวณบ่อมมหากาฬไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในการทำสวนสาธารณะ เพราะเป็นพื้นที่ปิด เข้าถึงยากจากภายนอกอันเนื่องมาจากการถูกโอบล้อมด้วยคลองและกำแพงเมืองเก่าเกือบทุกด้าน การเข้าถึงสามารถทำได้เพียงประตูช่องกุดขนาดไม่ใหญ่โตมากนัก 4 จุดเท่านั้น ซึ่งด้วยลักษณะเช่นนี้ ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะทำให้สวนสาธารณะบ่อมมหากาฬประสบความสำเร็จ

แม้ความไม่เหมาะสมดังกล่าวจะมองเห็นได้อย่างชัดเจน แต่ด้วยมภาคคิดว่าด้วยพื้นที่สีเขียวที่แพร่กระจายซึ่มลึกลงในสังคมไทย ก็ได้ทำให้ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ณ ช่วงเวลานั้นตั้งต้นจนไล่รื้อชุมชนจนสำเร็จ

ให้ที่คณะผม โครงการสวนสาธารณะบ่อมมหากาฬคือหนึ่งในตัวอย่างของ Green Gentrification (แม้ว่าอาจจะไม่ตรงกับความหมายที่ใช้กันโดยทั่วไปนักก็ตาม) ในบริบทแบบไทยๆ และโครงการนี้คืออนุสรณ์สถานแห่งความล้มเหลวที่น่าสยดสยองที่สุดในการสร้างพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมืองกรุงเทพฯ

มติชน สุดสัปดาห์

Matchon Weekend
Circulation: 500,000
Ad Rate: 481

Section: First Section/-

วันที่: ศุกร์ 12 - พุธสัปดาห์ 18 มกราคม 2567

ปีที่: 44

ฉบับที่: 2265

หน้า: 33(เต็มหน้า)

Col.Inch: 103.12 Ad Value: 49,600.72 PRValue (x3): 148,802.16

ศิลป์: สีสี่

คอลัมน์: พื้นที่ระหว่างบรรทัด: Green Gentrification ข้อพึงระวังต่อการ...

ไม่ได้มีแค่ตัวอย่างเดียวจนครบ จากงานศึกษาที่ตีพิมพ์ขึ้นหนึ่งของ อ.บุญเลิศ วิเศษปรีชา จาก ม.ธรรมศาสตร์ เรื่อง “การแปลงเปลี่ยน ชนชั้นของย่านในเมืองด้วยข้ออ้างด้านสิ่งแวดล้อมและลัทธิอำนาจนิยมเชิงนิเวศวิทยา : การฟื้นฟูฟูลองภายใต้รัฐบาลทหารในประเทศไทย” ที่แม้กรณีศึกษาอาจไม่เกี่ยวกับสวนสาธารณะโดยตรง แต่ก็ทำให้เรามองเห็นถึงมายาคติที่เชื่อมโยงกันของความพยายามยกข้ออ้างเรื่องสิ่งแวดล้อม ความสะอาดสวยงาม เข้ามาใส่คนจนเมืองให้ออกจากพื้นที่เพื่อเปลี่ยนให้เป็น “พื้นที่สาธารณะรักษาสีสิ่งแวดล้อม” ตามทัศนะแบบคนชั้นกลาง

ซึ่ง อ.บุญเลิศ ใช้แนวคิดที่เรียกว่า Environmental Gentrification มาอธิบายปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำและไร้หัวใจของกรุงเทพฯ ที่กระทำต่อคนจนเมือง

ผมมีความเห็นว่า ทั้งเรื่อง Green Gentrification และ Environmental Gentrification คือสิ่งที่ควรให้ความสำคัญอย่างมากในการวิจัยเรื่องเมืองในสังคมไทย

เพราะแนวคิดนี้ได้เข้ามาทำลายมายาคติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดประการหนึ่งของการพัฒนาเมือง และเผยให้เห็นความอันตรายที่สร้างความเหลื่อมล้ำอย่างน่ารังเกียจ ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาของมายาคติชุดนี้

ข อัยอีกครั้งว่า พื้นที่สีเขียวคือสิ่งจำเป็นที่สุดอย่างหนึ่งขององค์ประกอบเมือง และกรุงเทพฯ ก็ยังขาดพื้นที่สีเขียวอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การพูดถึง Green Gentrification จึงไม่ใช่การต่อต้านการเพิ่มพื้นที่ประเภทนี้ แต่คือการชวนให้สังคมมองเห็นเหรียญอีกด้านของมายาคติพื้นที่สีเขียว ที่หากเราไม่ตระหนักถึงมันมากพอแทนที่มันจะสร้างประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ก็อาจกลับกลายเป็นการสร้างผลร้ายในวงกว้างแทน

ในสหรัฐอเมริกามีการศึกษาอย่างจริงจังในประเด็นนี้ และพยายามหาทางออกที่เหมาะสมไม่ไปถึงมาตรการเชิงรุกที่เป็นรูปธรรมที่จะเข้ามาสร้างสมดุลในการสร้างพื้นที่สีเขียวที่ไม่ก่อให้เกิด Gentrification โดยเรียกมันว่า “parks-related anti-displacement strategies” (PRADS)

โดยงานศึกษาได้เข้าไปสำรวจโครงการก่อสร้างสวนสาธารณะขนาดใหญ่ 27 แห่งที่ถูกสร้างขึ้นในย่านผู้มีรายได้น้อยใน 19 เมือง ผ่านการวิเคราะห์เอกสารนาชนิดที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างกว้างขวาง

ผลการศึกษาพบว่ามีส่วนสาธารณะมากถึงครึ่งหนึ่งที่มีได้ตระหนักถึงปัญหานี้ และไม่มีกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม อีกราวครึ่งหนึ่ง (13 สวนสาธารณะใน 12 เมือง) กลับมีสัญญาณเชิงบวกในการวางแผนรับมือปัญหาหลากหลายรูปแบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นของ Green Gentrification

ไม่ว่าจะเป็น การควบคุมราคาเช่าอสังหาริมทรัพย์ในบริเวณโดยรอบสวน การใช้มาตรการทางภาษีช่วยเหลือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่มีรายได้น้อย ให้ความช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยงที่อาจได้รับผลกระทบในการถูกบังคับให้ย้ายออกจากย่าน ให้การสนับสนุนธุรกิจรายย่อยในพื้นที่ เพิ่มพื้นที่เช่าพักอาศัยและทำการค้าขนาดเล็กที่มีราคาไม่แพงจนเกินไป ฯลฯ

(ดูรายละเอียดใน Alessandro Rigolon & Jon Christensen. “Greening Without Gentrification : Learning from Parks-Related Anti-Displacement Strategies Nationwide,” Park & Recreation Magazine. November 2019)

แม้ว่าข้อเสนอโดยส่วนใหญ่ยังไม่อาจประเมินผลลัพธ์ได้ชัดเจนนักว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ เนื่องจากการแก้ปัญหาต้องมองดูผลในระยะยาว

แต่ข้อค้นพบที่งานศึกษาชิ้นนี้สรุปมาก็มีความน่าสนใจและสังคมไทยควรอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงข้อเสนอเหล่านี้อย่างยิ่งจริงๆ

พ ว่าจะถึงเวลาแล้วนะครับที่สังคมไทยโดยรวม โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองทั้งหลาย ควรหันมาใส่ใจอย่างเต็มที่กับเรื่องนี้ โดยอาจจะเริ่มต้นให้ความสำคัญอย่างน้อยใน 2 ประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่อง Green Gentrification ดังต่อไปนี้

หนึ่ง ควรเริ่มงานศึกษาวิจัยที่เข้าไปประเมินผลกระทบเชิงลบของโครงการสร้างพื้นที่สีเขียวต่างๆ อย่างจริงจัง มิใช่มุ่งเน้นเพียงเร่งการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว โดยมีได้ทำการศึกษาผลกระทบทางสังคมที่ตามมาอย่างรอบด้าน

สังคมไทยต้องทำลายมายาคติของการสร้างพื้นที่สีเขียวที่กำลังกลายมาเป็นเสมือนแก้วสารพัดนึกที่ใช้แก้ไขปัญหาเมืองอย่างไร้เงื่อนไข

โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องละเอียดอ่อนให้มากขึ้นต่อโครงการก่อสร้างพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เสี่ยง เช่น พื้นที่ย่านชุมชนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ ย่านเมืองเก่าที่เต็มไปด้วยประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตที่หลากหลาย และพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มสูงในการเกิด Gentrification โดยตัวอย่างน่าร้องที่ควรนำมาเริ่มศึกษาผลกระทบอย่างเป็นระบบคือ สวนสาธารณะป้อมมหากาฬ, สวนสันติชัยปราการ, สวนสาธารณะคลองช่องนนทรี, สวนปทุมวานานูรักษ์ และ Chao Phraya Sky Park เป็นต้น

สอง สำหรับโครงการสร้างพื้นที่สีเขียวในอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้นใหม่ ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดควรศึกษาข้อมูลและข้อเสนอของกลุ่มที่ตระหนักถึงปัญหา Green Gentrification ซึ่ง ณ ปัจจุบันมีงานศึกษาในทำนองนี้ออกมาพอสมควรในต่างประเทศ (เช่นตัวอย่างงานวิจัยที่ยกมาข้างต้น) และนำมาคิดร่วมกับโครงการก่อสร้างที่กำลังจะเกิดขึ้นโดยทันที

เพราะหากเราต้องการจะป้องกันผลกระทบเชิงลบของการสร้างสวนสาธารณะให้ได้มีประสิทธิภาพ เราจำเป็นต้องคิดถึง “parks-related anti-displacement strategies” คู่ขนานไปด้วยเลยทันที ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นโครงการ

และต้องนำมาตราการทั้งหลาย ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ไปจนถึงกฎหมาย เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขของการวางแผนการสร้างสวนสาธารณะตั้งแต่ต้น

เราพูดถึงกันมากเลยนะครับในปัจจุบันเรื่องความเหลื่อมล้ำ เมืองที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ไปจนถึงเมืองสร้างสรรค์สารพัดประเภท ซึ่งคำพูดสวยหรูทั้งหมดนี้จะไม่ทางเกิดขึ้นได้จริงเลย หากเราละเลยปัญหาว่าด้วย Gentrification

โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่แอบซ่อนความร้ายกาจอย่างแนบเนียนที่ชื่อ **Green Gentrification** ●